

את התלמידי חכמים - והודה לו שצריך עוד להתיגע בעמל במדת אהבת תלמידי חכמים". עומקה של תוכחה זו הוא, כי כאשר אהבת הצדיקים ושנאת הרשעים ממקור טהור לגמרי יהלכון - אש ה' - פורצות שתיהן באותו להט ובאותה עוצמה, כי הלא אלו הם שני צדדים של מטבע אחת. אהבת הטוב מחייבת את שנאת הרע, כמ"ש: אוהבי ה' שנאו רע, וכן להיפך - השפלת הרשעים מחייבת את רוממות הצדיקים, כמ"ש: וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק. "הצטיינות" במדה אחת יותר מן האחרת מוכיחה על תערובת של "אש זרה" באש השנאה לרשעים או באש האהבה לצדיקים.

בגמרא פסחים קי"ג: מבואר שמצוה לשנוא את מי שעבר עבירה, והוא השונא הנזכר בפר' משפטים: "כי תראה חמור שונאך וכו'". מאידך אמרו בב"מ ל"ב; שמצוה לטעון את משאו של שונא זה יותר מאשר לפרוק את משאו של אוהב - כדי לכופ את יצרו. והקשו על זה התוס' בפסחים (שם) - "והשתא מה כפיית יצר שייך כיון שמצוה לשנאתו!!" ותרצו: "כיון שהוא שונא, גם חברו שונא אותו, דכתיב: כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה, ושייך כפיית יצר". עכ"ל. הרי לנו סדר המהלך של מדת השנאה, תחילתה: שנאה שכולה מצוה, וסופה: שנאה שמעורב בה יצר הרע (אם אין האדם נזהר - כמובן).

אחר הקדמות אלו נוכל להעיז ולומר כי שנאת המינים והמלשינים שנתחדשה בעת שרבו אפיקורסין המצירין ומסיתים את ישראל (רמב"ם הל' תפלה פ"ב, א') גם כן נתפתחה והלכה משנאה הנובעת כולה מ"אש קודש" לשנאה שמעורבת בה אש זרה. ואכן מצינו ששמואל הקטן שתיקן את ברכת המינים מכריז ואומר (במסכת אבות) "בנפול אויבך אל תשמח", כי השמחה במפלת האויב היא סימן מובהק לתערובת יצה"ר בשנאה אליו.

יתכן, שכל עוד שעבודות הקודש של שנאת הרשעים ואהבת הצדיקים טהורות היו לגמרי - נכללו שתיהן בעבודה אחת, וכמו שנתבאר. ומעת תקופת שמואל הקטן בעקבות ריבוי הרשעים וירידת הדורות על פי סדר המהלך שנתבאר בדברי תוס' הנ"ל - נתחלקו העבודות הללו זו מזו.

"חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" - על פי האמור יתפרש הענין כדרישה להעמיד את אירור הרע וברכת הטוב על נקודת האמת שבהן, וממילא שוב אין אלו שתי התייחסויות נפרדות אלא שני צדדים של מטבע אחת.

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושיים חלקנו עמהם וכו'

צריך באור:

- (א) מהו "שכר טוב", הלא כל שכר טוב הוא (ועיין מש"כ בזה שו"ת מהרי"ל החדשות סימן י"ד).
- (ב) בקשת השכר למתי? אם לעוה"ז - הלא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ואם לעוה"ב - אינו דומה לשאר הבקשות שבתפלת שמונה-עשרה הסובבות על ענייני העוה"ז.
- (ג) אין נראה כ"כ שיתקנו אנשי כנה"ג לבקש שכר, בעוד שהמשנה מכרזת ואומרת: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס".

(ד) מדוע אנו מבקשים שכר דוקא לבוטחים בקב"ה ולא לבעלי שאר מעלות, כגון: עמלי תורה, גומלי-חסדים וכד'.

הענין יבואר היטב על פי דברי הגרי"ז (תהלים פכ"ז) ז"ל:

"הנה בחובת הלבבות בשער הבטחון מסביר והולך שמדת הבטחון יתירה בערכה על כל מה שיש בעוה"ז כגון שדות ובתים וכרמים וכל עשירות שבעולם וגם מבעל האלכימיה שבידו להפוך כל מיני מתכות לזהב, שכל אלו יש להם פחד מבנ"א ומגנבים וליסטים וש"ד ואלו הבעל בטחון יש לו תמיד מנוחה שלימה ואין לו דאגה משום דבר עיי"ש בדבריו, באופן שהבטחון בעצמו יתירה ערכו על כל עשירות שבעולם, ואיך נאמר שה' ישלם לו בעד מדת בטחונו דבר שהוא פחות במעלה מהבטחון, אלא מה הם התשלומים יותר גדולים שיכולים להשיג ע"י מדת הבטחון? הוא שהקב"ה יחזק ויאמץ לבבו ויזכה לבטחון עוד יותר גדול ויהי עוד יותר מאושר, והן הן דברי הכתוב קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', שבזכות הבטחון יזכה לבטחון עוד יותר גדול וזהו שכרו ודוק". עכ"ל. [ועפ"ד מובן היטב הפסוק: ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו (ירמיה י"ז) דהסיפא הוא השכר על הרישא].

ואפשר שלזה מכוונת בקשתנו: "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת", שאנו מבקשים תוספת בטחון בה' ית' לבוטחים בשמו באמת. וזהו "שכר טוב" כמ"ש הגרי"ז שאין תשלום גדול מזה, וזהו שכר בעוה"ז כשאר הדברים שמבקשים עליהם בתפילת שמונה-עשרה, ואין בקשה כזו סותרת לעבודה שלא ע"מ לקבל פרס, כי הפרס הוא עצם רצון ה' מאתנו. ואנו מבקשים שכר דוקא לבעלי בטחון ולא לבעלי שאר מעלות, כי שאר מעלות המשתלמות במדה כנגד מדה (שזוכה העמל בתורה לעמול בה עוד יותר והגומל חסדים להתחסד יותר וכד') אין התשלום נחשב שכר בעוה"ז ועל כן אין אנו מבקשים על כך בתפלת שמו"ע, מה שאין כן שכר של תוספת בטחון הלא פי הגרי"ז שאין עשיר ומאושר ממנו בעולם הזה, על כן מקומה של בקשה כזו בין שאר בקשות התפלה. (מהרב ישראל יוסף הכהן רפפורט שליט"א)

בי לישועתך קיוינו כל היום ומצפים לישועה (נוסח ספרד)

קיוינו - לשון עבר, מצפים - לשון הווה.

צפיה היא תקוה חזקה, כצופה המביט נכחו לחזות בקרוב את מימוש תקותו. מה שהיה בעבר "תקוה" הוא בהווה בגדר "צפיה", ומחר כשנהיה קרובים וממתינים לגאולה עוד יותר, נשוב ונקרא לצפית האתמול "תקוה" ביחס לעוצמת הצפיה היום.

עננו ה' ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו

היכן אנו קיימין, וכי בצרה גדולה אנחנו!! והלא הקפידו חז"ל בתפלות וברכות שלא "יכזב"